

XARİCİ ÖLKƏLƏRDƏ İCTİMAİ MƏNƏVİYYAT ƏLEYHİNƏ CİNAYƏTLƏRLƏ MÜBARİZƏNİN CİNAYƏT-HÜQUQİ ASPEKTLƏRİ

Açar sözlər: xarici ölkələr, cinayət qanunvericiliyi, ictimai məənəviyyat, fahişəliyə cəlb etmə, əxlaqsızlıq yuvaları saxlama, pornoqrafiya, qumar oyunlarının təşkili və ya keçirilməsi, qəbir üzərində təhqiredici hərəkət, tarix və mədəniyyət abidələrini qəsdən məhv etmə və ya korlama.

Keywords: foreign countries, criminal legislation, public morality, prostitution, keeping brothels, pornography, organizing or conducting gambling, insulting a grave, intentional destruction or damage to historical and cultural monuments.

Anahtar kelimələr: yabancı ölkeler, ceza mevzuatı, genel ahlak, fuhuşun teşviki, genelev işletmek, pornografi, kumar oyunları düzenlemek veya oynatmak, mezarlara saygısızlık, tarihi ve kültürel eserlere aşağılayıcı zarar vermek veya tahrip etmek.

İctimai məənəviyyat qədim keçmişdən bu günlərə qədər filosofları, hüquqşünasları, sosioloqları, psixoloqları və digər ixtisas sahiblərini həmişə maraqlandırmış və düşündürmüşdür. Bəşəriyyətin çoxəsrlik inkişafının müxtəlif mərhələlərində cəmiyyətin ictimai məənəviyyata münasibəti birmənalı olmamış, bununla bağlı fikir və mövqelər, yanaşma tərzləri daima dəyişikliklərə uğramışdır.

Cəmiyyətin məənəvi dayaqları əleyhinə cinayətlər sistemi Avropa dövlətlərinin qanunvericiliyində artıq XIX əsrdə formalaşmağa başlamışdır. Bunu R.İ.Quliyev və M.N.İmanov da qeyd edərək yazırlar ki, bir çox ölkələrin qanunvericiliyində məənəviyyat əleyhinə cinayətlərin sistemi XIX əsrdə formalaşmışdır. Bir sıra ölkələrdə cinsi münasibətlərlə əlaqədar olan istənilən cinayətlər (zorlama, fahişəliyə cəlb etmə, yaxın qohumlar arasında cinsi əlaqə, yetkinlik yaşına çatmayanları fahişəliyə cəlb etmə və s.) məənəviyyat əleyhinə qəsd kimi, digər ölkələrdə ictimai məənəviyyat ayrıca deyil, digər obyektlərlə (məsələn, əhalinin sağlamlığı,

ictimai qayda, ailə münasibətləri və s.) məcmu halda cinayət-mühafizə obyektinə kimi nəzərdən keçirilirdi [2, s.448]. Məsələn, Fransa cinayət qanunvericiliyində ictimai məənəviyyat əleyhinə cinayətlər ictimai qayda əleyhinə cinayətlərə aid edilir. Macarıstan cinayət qanunvericiliyində "İctimai məənəviyyat əleyhinə cinayətlər" bölməsinə isə pornoqrafik materialları yayma, yaxın qohumla cinsi əlaqədə olma və sair kimi cinayətlərlə yanaşı, zorlama da məənəviyyat əleyhinə cinayətlər kateqoriyasına aid edilir [20, s.224].

Təhlil göstərir ki, hazırda praktiki olaraq dünyanın əksər ölkələrinin cinayət qanunvericiliyində bu və ya digər dərəcədə ictimai məənəviyyatın cinayət-hüquqi mühafizəsi ilə bağlı normalar vardır. Belə normaların mövcudluğu ümumqəbul olunmuş məənəvi-etik davranış qaydalarına əməl olunmasına dövlət nəzarətinin zəruriliyi, həmçinin bu sahədə bir sıra beynəlxalq müqavilələrin və öhdəliklərin olması ilə şərtlənmişdir. Belə ki, XX əsrin ortalarında, daha dəqiqi, 2 dekabr 1949-cu ildə BMT-nin

Baş Məclisinin 4-cü sessiyasında “İnsanlarla ticarətə və üçüncü şəxslər tərəfindən fahişəliyin istismarına qarşı mübarizə haqqında” Konvensiya qəbul edilmiş, bu Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlər başqa şəxsi, hətta onun razılığı olsa da, fahişəliyə cəlb edən, onun fahişəliyini istismar edən, fahişəxana saxlayan və ya idarə edən, üçüncü şəxslər tərəfindən fahişəlik məqsədi ilə istifadə ediləcəyini bilə-bilə ev və ya digər yer təqdim edən və ya götürən şəxslərə münasibətdə cinayət-hüquqi təsir vasitələrini tətbiq etmək, bu əməllərin ictimai təhlükəliliyinin xarakter və dərəcəsinə uyğun olaraq cinayət qanunvericiliyində müəyyən sanksiyaların nəzərdə tutulmasını öhdəlik kimi qəbul etmişlər. Konvensiyanın 2-ci maddəsinə görə, tərəflər - fahişəxana saxlayan və ya onu idarə edən və ya fahişəxanın maliyyələşdirilməsində iştirak edən və ya onu şüurlu surətdə maliyyələşdirən, binanı və ya digər yeri və ya onun bir hissəsini bunlardan üçüncü şəxslərin fahişəlik məqsədləri ilə istifadə ediləcəyini billə-bilə icarəyə verən və ya götürən hər bir kəsi cəzalandırmağı öhdələrinə götürürlər [1, s.633-634]. Qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikası 31 may 1996-cı ildə həmin Konvensiyaya qoşulmuşdur.

Tarixi, etnik, mədəni adət və ənənələrdən asılı olaraq xarici ölkələrin qanunvericiliyində ictimai mənaəviyyət əleyhinə cinayətlər sistemi özünəməxmus xüsusiyyətlərlə səciyyələnir. Məsələn, ABŞ-da cəmiyyətin mənaəvi dəyərlərinə qəsd edən hüquq pozuntularına qadağan edilmiş maddələri (narkotikləri, güclü təsir edən preparatları və s.) saxlama, qumar oyunlarının təşkili qaydalarını pozma, cinsi azadlığa və toxunulmazlığa qəsd etmə, mövcud qaydalara əməl etməməklə həyata keçirilən fahişəlik, pornoqrafiyanı yayma, ictimai yerlərdə qadına münasibətdə əxlaqsız davranış və s. aid edilmişdir. Belə ki, Amerika cəmiyyətində hesab edilir ki, pornoqrafiya zorlama və digər seksual xarakterli cinayətlərin baş verməsində təhrikəddici amil kimi çıxış edir, narkotiklər və qumar oyunları isə insanın şəxsiyyət kimi məhvinə, əhali arasında ölüm səviyyəsinin yüksəlməsinə, bütövlükdə isə milli təhlükəsizlik üçün ciddi təhlükənin yaranmasına, cəmiyyətin mənaəviyyətinin

aşınmasına gətirə bilər [5, s.287-289].

Eyni zamanda qeyd edilməlidir ki, dünyanın bir çox ölkələrində bu neqativ sosial hadisə ilə mübarizə tədbirləri, qanunvericilik təcrübəsi, inzibati və cinayət qaydasında fahişəliyin təqibi yolu getməmişdir. Əsas diqqət fahişəliyə cəlb etmə, əxlaqsızlıq yuvaları saxlama və təşkil etmə, yeniyetmələri fahişəliyə cəlb etmə kimi əməllərlə mübarizəyə yönəldilmişdir.

Bir sıra ölkələrin cinayət qanunvericiliyi sisteminin təhlili göstərir ki, onların əksəriyyətində mövcud hüquq sistemlərində bu ölkələrin sosial-iqtisadi durumlarından asılı olmayaraq fahişəliklə bağlı olan ən müxtəlif mənaəviyyətə və əxlaqa zidd hərəkətlər (fahişəliyə cəlb etmə, sutenyorluq, əxlaqsızlıq yuvaları təşkil etmə və saxlama və s.) kriminal əməl hesab edilir. Eyni zamanda bilavasitə fahişəliyin özü az-az ölkələrdə, o da müəyyən şərtlər daxilində (ictimai yerlərdə, sutkanın müəyyən vaxtlarında və s.) qadağan olunmuşdur.

Hazırda fahişəliklə məşğul olmağa Avstriya, Böyük Britaniya, Braziliya, Yunanıstan, Danimarka, İrlandiya, İtaliya, Kanada, Latviya, Niderland, Türkiyə, Finlyandiya, Çili, İsveçrə, Ekvador və digər ölkələrdə qanunvericiliklə icazə verilmişdir. Eyni zamanda bu ölkələrin əksəriyyətində fahişəliklə məşğul olma qaydalarını pozmağa görə məsuliyyət də müəyyən olunmuşdur [20, s.224].

Qeyd edilən ölkələrdə qanunvericilik səviyyəsində fahişəliyə cəlb etmə, sutenyorluq, əxlaqsızlıq yuvaları saxlama və təşkil etmə, açıq şəkildə, ictimai yerlərdə seksual xidmətlər təklif etmə qadağan olunmuşdur [8, s.335].

Cinayət qanunvericiliyində bilavasitə fahişəliklə məşğul olmağa görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutan müddələrin təsbit olunduğu ölkələr sırasında Ukrayna (maddə 303.1), Bolqarıstan (maddə 157.5) və ÇXR (maddə 360) göstərilə bilər [6, s.125-126].

Cinayət hüququnun şəriət normalarına əsaslandığı bütün müsəlman ölkələrində fahişəlik aktının törədilməsi zina cinayətinin xüsusi halı hesab edilir. Şəriət qanunlarına görə kişi və ya qadın qanuni nikahda olduğu halda onların bu əməli törətmələri ölüm hökmü və ya 100

qamçı zərbəsi ilə cəzalandırılır. Lakin təcrübədə bu arxaik norma sübut etmə qaydalarının mürəkkəbliyi (iki şahid kişi və ya dörd şahid qadının olması tələb olunur) səbəbindən nadir hallarda tətbiq edilir [20, s.225-226].

Qeyd edək ki, “İnsanlarla ticarətə və üçüncü şəxslər tərəfindən fahişəliyin istismarına qarşı mübarizə haqqında” 2 dekabr 1949-cu il tarixli BMT Konvensiyasında fahişəliyin anlayışı verilmiş və göstərilmişdir ki, fahişəlik - mükafat müqabilində, qabaqcadan mükafat barəsində razılaşmaqla müxtəlif şəxslərə mütəmadi olaraq, yəni dəfələrlə cinsi əlaqəyə girmə başa düşülür. Konvensiyada əks olunan müddəalara görə, fahişəlik üçün səciyyəvi olan əlamətlər əsasən aşağıdakılardır:

- cinsi əlaqəyə mükafat (adətən, pula görə) müqabilində girilməsi;
 - mükafatın məbləği barədə qabaqcadan (cinsi əlaqəyə girməzdən öncə) razılıq əldə edilməsi;
 - cinsi əlaqəyə eyni bir şəxslə deyil, müxtəlif şəxslərlə (müştarilərlə) girilməsi;
 - cinsi əlaqəyə mükafat müqabilində mütəmadi olaraq, yəni dəfələrlə girilməsi [1, s.633].
- Ukrayna qanunvericiliyinin cinayət qanununda fahişəlik anlayışının mahiyyət və məzmununu açmaq cəhdi də maraq doğurur. Belə ki, Ukrayna CM-nin 303.1-ci maddəsində mütəmadi olaraq fahişəliklə məşğul olmağa görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da postsovet məkanında fahişəliyə görə cinayət məsuliyyətini müəyyən edən yeganə normadır [6, s.123]. Y.V.Baulinin mövqeyinə görə, təxirəsalınmaz iqtisadi və sosial problemlərin həllində cinayət hüququnun imkanlarının həddən artıq qiymətləndirilməsi mifi hələ də yaşayır. Müəllif belə bir mövqedən çıxış edərkən söhbətin, xüsusi halda fahişəliklə mütəmadi olaraq məşğul olmağa görə məsuliyyət nəzərdə tutan Ukrayna CM-nin 303-cü maddəsindən getdiyini də qeyd edir [3, s.34]. Təbii ki, bu anlayışın mahiyyəti ilə bağlı mübahisələr etmək olar. Lakin belə bir yanaşmanın Azərbaycan və digər ölkələrin cinayət qanunvericiliyində də nəzərdə tutulması, xüsusi halda AR CM-nin 243-cü maddəsinə “Qeyd” hissəsinin əlavə edilməsi və burada fahişəliyin məzmununun açılması məqsəduyğun hesab

edilməlidir.

Türkiyə CM-də ictimai məənəviyyət əleyhinə cinayətlərə görə məsuliyyət məsələləri “İctimai məənəviyyət və ailə ukladı əleyhinə cinayətlər” fəslinə daxil edilmiş normalarla tənzimlənilir. Belə ki, bu fəslin 420-426-cı maddələri ilə qadınlara qarşı açıq nalayiq və ədəbsiz hərəkətlər, fahişəliyə məcbur etmək məqsədilə ictimai yerlərdə qadınlara münasibətdə əxlaqsız seksual hərəkətlər, qadınlar üçün nəzərdə tutulmuş yerlərə daxil olma, evlənmək adı altında qızları cinsi əlaqəyə sövq etmək, insanların məənəviyyatını, əxlaqi hisslərini təhqir etmək, onların seksual arzularını istismar etmək, ədəbsiz və nalayiq məzmunlu kitabları, qəzet və jurnalları, şəkilləri, kinofilmləri və digər predmetləri yayma və satma, fahişəliyə təhrik etmə kimi əməllərə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur. Türkiyə CM-nin 435-436-cı maddələrində isə 21 yaşı tamam olmuş qadını əri, yaxın qohumları tərəfindən, yetkinlik yaşına çatmayan şəxsi isə qəyyumu, müəllimi, xidmətçisi, ona nəzarət edən digər şəxs tərəfindən fahişəliyə təhrik etmək üçün yoldan çıxarma cinayət məsuliyyəti doğuran əməllər dairəsinə aid edilmişdir [17, s.268-281; 22, s.127].

Polşa CM-ə görə pornoqrafik materialların və ya digər bu xarakterli predmetlərin uşaqlara, yəni yaşı 15-dən az olan şəxslərə nümayiş etdirilməsi, uşaqların və ya heyvanların iştirakı, habelə zorakılığın tətbiqi ilə xarakterizə olunan pornoqrafik məzmunlu predmetləri hazırlama və yayma cinayət məsuliyyəti doğuran əməllər (maddə 202) kateqoriyasına aid edilmişdir [16, s.73-74].

Norveç CM-nin 38-ci fəslinin 382-ci paragrafında kommersiya fəaliyyəti çərçivəsində kobud zorakılıq səhnələrinin yer aldığı filmləri, videoproqramları və analoji materialları istehsal edən, təqdim edən və yayan şəxslərə münasibətdə cərimə və 6 ayadək müddətə həbs cəzası nəzərdə tutulmuşdur [20, s.226].

ÇXR-nın 8-ci fəslində əks olunan ictimai məənəviyyət əleyhinə cinayətlərə fahişəliyin təşkili, fahişəliyə məcbur etmə və cəlb etmə, bu məqsədlərlə bina və mənzillər təqdim etmə ilə bağlı cinayət tərkibləri daxildir. CM-də

üçüncü şəxsləri fahişəliyə məcbur etmə, onların fahişəliklə məşğul olmalarını təşkil etmə, 14 yaşına çatmayanları fahişəliyə cəlb etmə, zorlamadan sonra fahişəliyə məcbur etmə, fahişəliyə məcbur edilmiş şəxslərin sağlamlığına zərər vurma və ya onların ölümünə və ya digər ağır nəticələrə səbəb olan hərəkətlər törətmə ilə bağlı əməllərə görə cinayət məsuliyyəti müəyyən olunmuş, bu maddələrin sanksiyalarında xüsusilə ağırlaşdırıcı hallarda əmlakın müsadirə olunması ilə ömürlük azadlıqdan məhrum etmə və ya ölüm hökmü nəzərdə tutulmuşdur [22, s.128].

ÇXR-nın qanunvericiliyinin bu məsələlərə daha bir yanaşması maraq doğurur. Belə ki, ÇXR CM-nin 360-cı maddəsinə uyğun olaraq üçüncü şəxslərə fahişəliklə məşğul olmaq üçün yerlər təqdim edən, qeyd olunan məqsədlərlə vasitəçilik edən mehmanxana əməkdaşları, ictimai-iaşə müəssisələrinin xidməti personalı, mədəni-əyləncə müəssisələrinin işçiləri, taksi xidmətlərini təşkil edən şirkətlərin əməkdaşları və digər strukturların xidməti və rəhbər heyəti barədə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur [13, s.176].

ÇXR-nın CM-də pornoqrafiyanın döviyyəsinin qarşısının alınmasına istiqamətlənmiş bir sıra normalar da mövcuddur. CM-nin 152-ci maddəsində pornoqrafik məzmunlu video və audio məhsulların, təsvirlərin, ədəbiyyatın və digər predmetlərin qaçaqmalçılığına görə məsuliyyət təsbit edilmişdir. Bu əməllərə görə 3 ildən 10 ilədək, ağırlaşdırıcı hallarda isə 10 ildən yuxarı və ya ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzası müəyyən edilmişdir. CM-nin 363-cü maddəsinə uyğun olaraq pornoqrafik predmetləri hazırlama, surətini çıxarma, yayma və onların ticarəti cinayət məsuliyyəti doğuran əməllər kateqoriyasına aid edilmişdir [21, s.1214].

Yaponiya CM-də ictimai mənəviyyət əleyhinə olan cinayətlərə görə məsuliyyət müəyyən edən cinayət tərkibləri 22-ci fəslə daxil edilmişdir. Bu fəslə daxil edilmiş 174-cü maddəyə uyğun olaraq ictimai yerlərdə, açıq şəkildə nalayiq və ədəbsiz hərəkətlərə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuş, maddənin sanksiyalarında cərimə olunmaqla 6 ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası göstərilmişdir. Bu fəsilə

pornoqrafik mətnləri, pornoqrafik xarakterli təsvirləri və ya digər predmetləri açıq şəkildə nümayiş etdirmə, bu materialları və predmetləri yayma və satma kimi əməllərə görə cinayət məsuliyyəti müəyyən edən norma vardır. Qeyd olunan fəsildə, həmçinin əxlaqsızlığa və pozğunluğa təhrik etmə kimi cinayət tərkibi də nəzərdə tutulmuş və bu tərkibdə tamah məqsədilə pozğun həyat tərzini keçirməyən qadını yoldan çıxarmaq və aldatmaqla əxlaqsız hərəkətlərə sövq etməyə görə cərimə olunmaqla 3 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasının müəyyən olunduğu (maddə 182) göstərilmişdir. Qeyd edək ki, Yaponiya qanunvericiliyi çoxarvadlıq da ictimai mənəviyyət əleyhinə cinayətlər kateqoriyasına aid etmiş (maddə 184), bu əmələ görə 2 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulmuşdur [19, s.226]. Ölkənin cinayət qanunvericiliyinə görə sutenyorluq, əxlaqsızlıq yuvaları saxlama daha sərt şəkildə - 10 ilə qədər azadlıqdan məhrum etmə və ya böyük cərimə ilə cəzalandırılır [22, s.128-129].

Yaponiyada fahişəliklə məşğul olan qadınlar 1956-cı ildə qəbul olunmuş "Fahişəliyin qarşısının alınması haqqında" Qanununa uyğun olaraq 6 aya qədər müddətdə xüsusi reabilitasiya mərkəzlərinə göndərilə bilərlər. Lakin təcrübədə bundan az-az hallarda istifadə olunur.

Kanada qanunvericiliyində fahişəliyə cəlb etmənin müxtəlif növlərinə, o cümlədən kişi fahişəliyinə görə inzibati və cinayət məsuliyyəti müəyyən edən normalar vardır. Məsələn, yetkinlik yaşına çatmayan şəxsləri fahişəliyə cəlb edən şəxs 5 ilə qədər azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılı bilər. Eyni zamanda ictimai yerlərdə öz seksual xidmətlərini təklif etmək, bu məqsədlə adamların dalınca düşmək, avtomaşınları saxlamaq kimi hərəkətlərə görə də inzibati, bəzi hallarda isə cinayət məsuliyyəti müəyyən edilmişdir [4, s.139-148]. Kanada CM-nin 212-213-cü maddələrində qadınları fahişəliyə cəlb etmənin müxtəlif növlərinə, qeyri-qanuni seksual münasibətlərə, habelə müxtəlif formalarda fahişəliyə təhrik etmə və bunda vasitəçilik etmə əməllərinə görə məsuliyyət nəzərdə tutulub. Məsələn, 18 yaşa qədər qızlardan seksual tələbatları ödəmək üçün

istifadə edən şəxsləri 5 ilə qədər azadlıqdan məhrum etmə cəzası gözləyir.

Avstriyanın 1974-cü il tarixli Cinayət Məcəlləsində ictimai mənəviyyata qəsd edən cinayətlərin kifayət qədər geniş dairəsi təsbit edilmiş, eyni zamanda bu cinayət tərkibləri Cinayət Məcəllələsinin müxtəlif bölmə və paraqraflarına daxil edilmişdir. Məsələn, tarixi və ya mədəni dəyər kəsb edən kilsə əmlakını, dövlətin mühafizəsi altında olan tarixi-mədəni abidələri və ya digər predmetləri, həmçinin ümumqəbul olunmuş elmi, folklor, bədii və ya tarixi dəyəri olan əşyaları məhv etmə və ya korlama əməllərinə görə məsuliyyət “Özgə əmlakına qarşı cinayətlər” adlanan 6-cı bölməyə daxil edilmiş 126-cı paraqrafla (Əmlaka ciddi zərər vurma) nəzərdə tutulmuşdur [7, s.67]. Avstriya CM-nin 190-cı paraqrafında isə qəbir üzərində təhqiredici hərəkətlərlə bağlı əməllərə görə cinayət məsuliyyəti müəyyən olunmuşdur [10, s.238-240].

Avstriya CM-nin 215-217-ci paraqrafları ilə fahişəliklə müşayiət olunan və onunla bağlı olan əməllərə görə məsuliyyət müəyyən edilmişdir. Bu ölkənin cinayət qanunvericiliyinin 207a paraqrafında yetkinlik yaşına çatmayanların pornoqrafik təsvirlərini əks etdirən materialları və ya predmetləri hazırlama və onların qanunsuz dövriyyəsi cinayət məsuliyyəti doğuran ictimai mənəviyyət əleyhinə cinayətlər kateqoriyasına aid edilmişdir [7, s.6]. Həmçinin qeyd edilməlidir ki, postsovet ölkələrinin qanunvericiləri tərəfindən ictimai mənəviyyət əleyhinə olan cinayət hesab edilən “heyvanlara qarşı qəddar hərəkətlər” adı altında verilən norma Avstriya cinayət qanunvericiliyində digər bölmədə yerləşdirilmişdir [10, s.263].

İtaliyada fahişəliklə məşğul olmağa görə cinayət məsuliyyəti müəyyən olunmasa da, əxlaqsızlıq yuvalarının saxlanılması qanunla qadağan edilir və digər şəxslər tərəfindən fahişəliyin istismarı qanunla təqib olunur. Belə ki, bu ölkənin CM-nin 531-536-cı maddələrində əxlaqsızlıq yuvalarını təşkil etmə və saxlama, fahişəliklə məşğul olmaq üçün mənzil və digər yer təqdim etmə əməllərinə görə 2 ildən 6 aya qədər həbs cəzası və ya böyük cərimə

nəzərdə tutulmuşdur. Habelə, fahişəlik üçün qadınların cəlb olunması, fahişəlikdə vasitəçilik etmə, hər hansı bir tərzdə bunun üçün şərait yaratma və fahişəliklə məşğul olan şəxsləri istismar etmə (sutenyorluq) kimi əməllərə görə cinayət məsuliyyəti müəyyən edən normalar vardır. İtaliyada təşkil olunmuş fahişəlik, ölkə parlamentinin qəbul etdiyi və 1958-ci ildə qüvvəyə mindiyi “Merlin qanunu” adlandırılan qanunla qadağan edilir.

İtaliya CM-nin 733-cü maddəsində isə xüsusi milli arxeoloji, tarixi və ya mədəni dəyər kəsb edən abidələrə zərər vurma və ya belə zərər vurma ilə hədələmə ilə bağlı əməllər cinayət məsuliyyəti doğuran əməllər kateqoriyasına aid edilmiş, bu əməlləri törədən şəxslərə münasibətdə cərimə və ya 1 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası müəyyən olunmuşdur [12, s.227].

Fransa CM-nin 334-cü maddəsinə görə sutenyorluq 6 aydan 3 ilə qədər azadlıqdan məhrum etmə və böyük cərimə ilə cəzalandırılır. Qeyd edək ki, ölkə qanunvericiliyində sutenyorluq anlayışı şərh edilmiş və göstərilmişdir ki, şüurlu şəkildə fahişəliklə məşğul olmağa şərait yaradan, buna kömək edən və ya havadarlıq, himayədarlıq edən, şəxsi fahişəliklə məşğul olmağa təhrik edən, digərlərinin fahişəlikdən əldə etdiyi gəlirlərin müəyyən bir hissəsini hər hansı bir formada götürən, hədə-qorxu, təzyiq, şantaj, hiylə və digər üsullarla səlahiyyətli orqanların fahişəliklə məşğul olan və ya fahişəliyə cəlb olunma təhlükəsi altında olan şəxslərə münasibətdə nəzarət, profilaktik, tərbiyəvi xarakterli qarşısıalınma tədbirlərinə maneçilik törədən şəxslər sutenyor hesab edilir.

Tarix və mədəni abidələrin cinayət-hüquqi vasitələrlə mühafizəsi Fransa CM-nin 322.2-ci maddəsi ilə tənzimlənir. Bu maddənin müddəalarına görə, dövlət orqanları və ya vəzifəli şəxslər tərəfindən təşkil olunan tarixi, mədəni və ya elmi xarakterli sərgilər zamanı nümayiş etdirilən arxeoloji tapıntıları, muzeylərdə, kitabxanalarda və arxivlərdə olan, xüsusi tarixi və mədəni dəyər kəsb edən predmetləri məhv etmə və ya korlama əməllərinə görə 300 min frank cərimə edilməklə 3 ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası nəzərdə tutulmuşdur [18,

s.354].

İspaniya CM-nin 321-ci maddəsində xüsusi tarixi və mədəni əhəmiyyəti və ya müstəsna dəyəri olan binaları dağıtma, məhv etmə və ya korlama əməllərinə görə cinayət məsuliyyəti ilə bağlı müddəalar öz əksini tapmışdır. Tarixi, elmi, mədəni və ya memorial dəyəri olan arxivə, muzeyə, kitabxanaya, elmi kabinetə (laboratoriyaya) təhsil müəssisəsinə, habelə arxeoloji tapıntılara və qazıntılara xeyli və külli miqdarda ziyan vurma da bu maddə ilə cinayət məsuliyyəti doğurur [11, s.232].

Norveç qanunvericiliyində də tarixi, milli və ya dini dəyər kəsb edən abidələrə, kolleksiyalara, digər predmetlərə zərər vurma cinayət məsuliyyəti doğuran əməl hesab edilmiş, bu növ əməllər Cinayət Məcəlləsində kobud vandalizm adı altında (paraqraf 292) verilmişdir [9, s.176].

Qeyd edək ki, əvvəllər SSRİ-nin tərkibində olan, hazırda isə Müstəqil Dövlətlər Birliyinin dövlətləri qismində çıxış edən ölkələrdə ictimai mədəniyyət əleyhinə cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan normaların və müddələrin müqayisəli-hüquqi analizi də maraq doğurur ki, bu da digər amillərlə yanaşı, bu ölkələrin nəzərdən keçirilən sahədə cinayət qanunvericiliklərinin Azərbaycan Respublikasının CM-nin uyğun maddələri ilə müəyyən oxşarlığı ilə də bağlıdır.

Postsovet ölkələrinin cinayət qanunvericiliyində təsbit olunan ictimai mədəniyyət əleyhinə cinayətlərin dairəsində müəyyən oxşarlıqlarla yanaşı, həmçinin fərqlər də vardır. Məsələn, Belarus CM-nin “İctimai qayda və ictimai mədəniyyət əleyhinə cinayətlər” adlanan 11-ci bölməsində tarix və mədəniyyət abidələrini qəsdən məhv etmə, dağıtma və ya korlama (maddə 344), ehtiyatsızlıqdan tarixi-mədəni dəyərləri dağıtma, məhv etmə və ya zədələmə (maddə 345), tarixi-mədəni dəyərlər üzərində təhqiredici hərəkətlər (maddə 346), qəbir və ya meyit üzərində təhqiredici hərəkət (maddə 347) kimi əməllərə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur [14, s.216-217].

RF CM-nə görə ictimai mədəniyyət əleyhinə cinayətlərə aşağıdakılar aid edilmişdir:

1) fahişəliklə bağlı cinayətlər (Fahişəliyə cəlb etmə (maddə 2400, Yetkinlik yaşına çatmayan

şəxslərin seksual xidmətlərindən istifadə etmə (maddə 240-1), Fahişəliklə məşğul olmanı təşkil etmə (maddə 241);

2) pornoqrafik materialları və ya predmetləri qanunsuz hazırlama, yayma və dövriyyəsi ilə bağlı cinayətlər (Pornoqrafik materialları və predmetləri qanunsuz hazırlama, onların dövriyyəsi (maddə 242), Yetkinlik yaşına çatmayanların pornoqrafik təsviləri olan materialları və predmetləri hazırlama və onların dövriyyəsi (maddə 242-1), Pornoqrafik materialları və predmetləri hazırlamaq məqsədilə yeniyetmələrdən istifadə etmə (maddə 242-2);

3) tarixi və mədəni irsə qəsd edən cinayətlər (Dövlət reyestrinə daxil edilmiş mədəni irs obyektlərini, yəni tarix və mədəniyyət abidələrini məhv etmə və ya korlama (maddə 243), Mədəni irs obyektlərinin saxlanması və ya istifadəsi tələblərini pozma (maddə 243-1), Arxeoloji predmetlərin qanunsuz axtarışı və götürülməsi (maddə 243-2);

4) ictimai mədəniyyət əleyhinə olan digər cinayətlər (Meyit və qəbir üzərində təhqiredici hərəkətlər (maddə 244), Heyvanlarla qəddar rəftar etmə (maddə 245).

Gürcüstanın 22 iyul 1999-cu il tarixli CM-də ictimai mədəniyyət əleyhinə olan cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan maddələr məəcəllənin “Əhalinin sağlamlığı və ictimai mədəniyyət əleyhinə cinayətlər” adlanan 32-ci fəslinə daxil edilmişdir. Belə ki, bu fəsildə fahişəliklə məşğul olmağa cəlb etmə (maddə 253), fahişəliklə məşğul olmağa kömək göstərmə (maddə 254), pornoqrafik əsərləri və ya digər predmetləri qanunsuz hazırlama və ya satma (maddə 255), yetkinlik yaşına çatmayanları pornoqrafik əsərləri və pornoqrafik xarakterli digər predmetləri qanunsuz olaraq hazırlama və satma əməllərinə cəlb etmə (maddə 255-1), zorakılıq və ya qəddarlıq təbliğ edən əsərləri hazırlama və ya yayma (maddə 256), təbiət abidələrini zədələmə və ya məhv etmə (maddə 257), ölmüş şəxslərin xatirəsini təhqir etmə, onlar barəsində nalayiq və ədəbsiz münasibəti açıq şəkildə ifadə etmə (maddə 258), heyvanlara əzab vermə və ya onlarla qəddar rəftar etmə (maddə 259) kimi əməllərə görə məsuliyyət nəzərdə tutulmuşdur. Qeyd olunan maddələrdə, həmçinin bu əməllərin zorakılıq

və ya zor tətbiq etmək hədəsi, qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən, köməksiz vəziyyətdə olan şəxsə və ya hamilə olan qadına münasibətdə, iki və ya daha çox şəxs barəsində, həmçinin himayəsində olan şəxs barəsində və ya ailə üzvünə münasibətdə törədilməsi bir sıra ictimai məənəviyyat əleyhinə cinayətlərin (məsələn, CM-nin 253-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş) ağırlaşdırıcı və xüsusilə ağırlaşdırıcı halları kimi müəyyən edilmişdir.

Gürcüstan CM-nin 255-2-ci maddəsində yetkinlik yaşına çatmış şəxs tərəfindən informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etməklə 16 yaşına çatmamış şəxsə münasibətdə əxlaqsız və ədəbsiz, o cümlədən seksual xarakterli hərəkətlər etmək məqsədilə görüş təklif etməyə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur. O.N.Yaroşenko belə bir normanın CM-nə daxil edilməsini düzgün hesab edərək qeyd edir ki, belə bir cinayət-hüquqi təsir tədbiri yetkinlik yaşına çatmayan şəxsə münasibətdə ictimai məənəviyyat əleyhinə cinayətlərin törədilməsinin qarşısını ala bilər [22, s.224].

Azərbaycan Respublikası CM-nin 27-ci fəslə "İctimai məənəviyyat əleyhinə cinayətlər" adlanır və bu fəslə pornoqrafik materialları və ya əşyaları yayma və ya reklam məqsədilə qanunsuz hazırlama, yayma, reklam etmə, habelə pornoqrafik xarakterli nəşrlər, kino və ya video materiallar, şəkillər və sair əşyalar ilə qanunsuz ticarət (maddə 242), gəlir və ya digər fayda əldə etmək məqsədilə fahişəliyə cəlb etmə (maddə 243), fahişəliklə məşğul olmaq üçün əxlaqsız yuvalar təşkil etmə, saxlama və ya bu məqsədlər üçün mənzil sahələri vermə (maddə 244), qumar oyunlarının təşkili və ya keçirilməsi, habelə qumar oyunlarının keçirilməsi üçün yer təşkil etmə və ya saxlama (maddə 244-1), qəbir və ya meyit üzərində təhqiredici hərəkət (maddə 245), dövlət tərəfindən mühafizə olunan tarix və mədəniyyət abidələrini qəsdən məhv etmə və ya korlama (maddə 246) kimi əməllərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan maddələr daxil edilmişdir.

AR CM-nin 243.2.1-ci maddəsində fahişəliyə cəlb etmənin şəxsin köməksiz vəziyyətindən, fiziki və ya psixi pozuntularından istifadə

etməklə törədilməsi cinayətin tövsifedici əlaməti kimi göstərilmişdir. Qeyd edək ki, belə bir tövsifedici əlamət digər postsovet ölkələri sırasında yalnız Gürcüstan qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuşdur.

Qırğızıstan Respublikasının 2 fevral 2017-ci il tarixli CM-də ictimai məənəviyyat əleyhinə cinayətlər məcəllənin "Şəxsiyyətin məəvi-əxlaqi sağlamlığı əleyhinə cinayətlər" adlanan 26-cı fəslinə daxil edilmişdir. Bu fəsildə fahişəliklə məşğul olmağa cəlb etmə (maddə 166), fahişəliyə və pozğunluğa kömək etmə (maddə 167), yetkinlik yaşına çatmayanı pornobiznesə cəlb etmə (maddə 168), heyvanlarla qəddar rəftar etmə (maddə 169) kimi əməllərə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur. Göründüyü kimi, digər postsovet ölkələrindən fərqli olaraq Qırğızıstan qanunvericiliyi tərəfindən yetkinlik yaşına çatmayan şəxsləri pornobiznesə cəlb etmə, yəni yetkinlik yaşına çatmayanları pornoqrafik xarakterli predmetləri hazırlama ilə bağlı hərəkətlərə və ya pornoqrafik xarakterli tədbirlərdə iştirak etmək üçün icraçı qismində cəlb etmə, eynilə də yetkinlik yaşına çatmayanı pornoqrafik vəziyyətdə əks etdirən materialları, şəkil və təsvirləri, filmləri hazırlama əməllərinə görə cinayət məsuliyyəti müəyyən edilmişdir [22, s.225-226].

Qazaxıstan CM-nin "Əhalinin sağlamlığı və ictimai məənəviyyat əleyhinə olan cinayətlər" adlanan 11-ci fəslinə ictimai məənəviyyat əleyhinə bir sıra kriminal əməllərə görə məsuliyyət müəyyən edən maddələr daxil edilmişdir:

- fahişəliklə məşğul olmağa cəlb etmə (maddə 308);
- fahişəliklə məşğul olmaq üçün əxlaqsızlıq yuvaları saxlama və fahişəliklə məşğul olmaqda vasitəçilik (maddə 309);
- pornoqrafik materialları və predmetləri qanunsuz yayma (maddə 311);
- yetkinlik yaşına çatmayanların pornoqrafik təsvirləri olan materialları və ya predmetləri hazırlama və yayma və ya pornoqrafik xarakterli tədbirlərdə iştirak etmək üçün onları cəlb etmə (maddə 312);
- qəddarlıq və ya zorakılıq təbliğ edən əsərləri qanunsuz yayma (maddə 313);

- meyitlər və onların dəfn olunduğu yerlər üzərində təhqiredici hərəkətlər (maddə 314);

- insan meyitinin orqan və toxumalarını qanunsuz götürmə (maddə 315);

- heyvanlarla qəddar rəftar etmə (maddə 316).

Qeyd edək ki, sonuncu cinayət tərkibində heyvanlarla qəddar rəftar etmə ilə bağlı hərəkətləri mediadan və telekommunikasiya şəbəkələrindən istifadə etməklə açıq şəkildə nümayiş etdirmə tövsifedici əlamət kimi nəzərdə tutulmuşdur.

Ukraynanın 5 aprel 2001-ci il tarixli CM-nin "İctimai qayda və mənəviyyat əleyhinə olan cinayətlər" adlanan 12-ci fəslində ictimai mənəviyyatla bağlı olan aşağıdakı əməllərə görə məsuliyyət müəyyən edən bir sıra maddələr öz əksini tapmışdır:

- qəbir və ya meyit üzərində təhqiredici hərəkətlər (maddə 297);

- arxeoloji irs obyektində qanunsuz axtarış işləri aparma, mədəni irs obyektlərini məhv etmə və ya zədələmə (maddə 298);

- heyvanlarla qəddar rəftar etmə (maddə 299);

- zorakılıq və qəddarlığı, irqi, milli və ya dini dözülməzliyi və diskriminasiyanı təbliğ edən əsərləri ölkəyə gətirmə, hazırlama və ya yayma (maddə 300);

- pornoqrafik predmetləri hazırlama, satma, yayma, ölkəyə gətirmə (maddə 301);

- uşaq pornoqrafiyasını yayma, reklam etmə, başqasına vermə, göndərmə, ölkəyə gətirmə, saxlama (maddə 301-1);

- yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərin iştirakı ilə seksual xarakterli tədbirləri keçirmə (maddə 301-2);

- əxlaqsızlıq yuvaları təşkil etmə və ya saxlama, fahişəliklə məşğul olmada vasitəçilik etmə (maddə 302);

- sutenyorluq və ya şəxsi fahişəliklə məşğul olmağa cəlb etmə (maddə 303).

Tacikistan Respublikasının 21 may 1998-ci il tarixli CM-də ictimai mənəviyyat əleyhinə olan aşağıdakı cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutulmuşdur:

- vandalizm (maddə 237-1);

- fahişəliyə cəlb etmə (maddə 238);

- əxlaqsızlıq yuvaları təşkil etmə və ya saxlama, fahişəlikdə vasitəçilik etmə və ya sutenyorluq

(maddə 239);

- kazino təşkil etmə və saxlama (maddə 240);

- pornoqrafik materialları və ya predmetləri qanunsuz hazırlama və onların dövriyyəsi (maddə 241);

- yetkinlik yaşına çatmayanların təsviri olan pornoqrafik materialları və predmetləri hazırlama, onların qanunsuz dövriyyəsi (maddə 241-1);

- pornoqrafik materialları və predmetləri hazırlamaq məqsədilə yetkinlik yaşına çatmayanlardan istifadə etmə (maddə 241-2);

- tarix və mədəniyyət abidələrini məhv etmə və ya korlama (maddə 242);

- meyt və ya qəbir üzərində təhqiredici hərəkətlər (maddə 243).

Moldova Respublikasının 18 aprel 2002-ci il tarixli CM-nin "İctimai sağlamlıq və ictimai birgəyaşayış əleyhinə cinayətlər" adlandırılan 8-ci fəslinə sutenyorluq (maddə 220), onlayn seksual xidmətlər göstərməyə təhrik etmə və ya cəlb etmə (maddə 220-1), qəbir, tarixi və mədəni abidələr üzərində təhqiredici hərəkətlər (maddə 222), heyvanlarla qəddar rəftar etmə (maddə 222-1) və sair kimi əməllərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan maddələr daxil edilmişdir [15, s.282-283].

Bir sıra postsovet ölkələrinin cinayət qanunvericiliyində ictimai mənəviyyat əleyhinə törədilən cinayətlərin, məsələn, fahişəliyə cəlb etmə ilə bağlı əməllərin törədilməsinin tövsifedici və xüsusilə tövsifedici əlamətlərində müəyyən oxşarlıqlarla yanaşı, fərqlərin də olduğunu müşahidə etmək olar. Məsələn, Gürcüstan CM-nin 253-cü maddəsi ilə fahişəliyə cəlb etmənin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən, köməksiz vəziyyətdə olan şəxsə və ya hamilə qadına münasibətdə, təkrar, iki və daha artıq şəxsə münasibətdə, himayəsində olan şəxsə və ya ailə üzvünə qarşı törədildikdə cinayətin ağırlaşdırıcı halı, yetkinlik yaşına çatmayan şəxsə münasibətdə törədilməsi ilə xüsusilə ağırlaşdırıcı halı kimi müəyyən edilmişdir. Qırğızıstan CM-nin 166-cı maddəsində (fahişəliyə cəlb etmə) cinayətin ağırlaşdırıcı əlamətlərinə yetkinlik yaşına çatmayan şəxsə münasibətdə, bir qrup şəxs və ya qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi, ehtiyatsızlıqdan ağır

zərərin vurulmasına səbəb olması aid edilmişdir. Qazaxıstan CM-nin fahişəliyə cəlb etməyə görə məsuliyyət müəyyən edən 308-ci maddəsində bu kriminal əməlin təkrar, qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi tövsifedici, cinayətkar qrup tərəfindən törədilməsi isə xüsusilə tövsifedici əlamət kimi göstərilmişdir. Ukrayna Cinayət Məcəlləsinin sutenyorluq və ya fahişəliyə cəlb etmə adlandırılan 303-cü maddəsində cinayətin təkrar, iki və ya daha çox şəxsə münasibətdə, qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs, vəzifə səlahiyyətlərindən istifadə etməklə törədilməsi ağırlaşdırıcı, yetkinlik yaşına çatmayan şəxsə münasibətdə və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsi xüsusilə ağırlaşdırıcı əlamət kimi nəzərdə tutulmuşdur. Nəhayət, RF-nın fahişəliyə cəlb etməyə görə məsuliyyət nəzərdə tutan 240-cı maddəsində bu əməllərin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən, zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etməklə hədələməklə törədilməsi tövsifedici, mütəşəkkil dəstə tərəfindən və ya yetkinlik yaşına çatmayan şəxsə münasibətdə törədilməsi isə xüsusilə tövsifedici hallar kimi müəyyən edilmişdir.

Müqayisəli-hüquqi analiz göstərir ki, bir çox xarici ölkələrin cinayət qanunvericiliyində məsuliyyət nəzərdə tutulan ictimai məənəviyyət əleyhinə olan əsas cinayətlərdən biri də fahişəliklə məşğul olmaq üçün bina və ya mənzillər, yəni yerlər təqdim etməkdir. Belə bir əmələ görə cinayət məsuliyyəti Latviya (maddə 164), Bolqarıstan (maddə 155), Almaniya (maddə 180a), Fransa (maddə 225-10), İsveç (6-cı fəslin 8.2-ci maddəsi) və Danimarkada (paraqraf 229) nəzərdə tutulmuşdur. Eyni zamanda, Latviya və Almaniya yada yalnız yetkinlik yaşına çatmayan şəxslər üçün fahişəliklə məşğul olmaq üçün yer təqdim etməyə görə cinayət məsuliyyəti müəyyən olunmuşdur. Fahişəliklə məşğul olmaq üçün əxlaqsızlıq yuvaları təşkil etmə və saxlama Ukrayna (CM-nin 302-ci maddəsi), Belarus (maddə 171), Qazaxıstan (maddə 271), Almaniya (paraqraf 180a), Fransa (maddə 225-10), Danimarka (paraqraf 228) və Çində (maddə 358 və 361) cinayət hesab edilir. Eyni zamanda Danimarka CM-də əxlaqsızlıq yuvasını

təşkil edən deyil, yalnız onu saxlayan cinayət məsuliyyətinə cəlb olunur. Müstəqil cinayət kimi “sutenyorluq” Ukrayna (maddə 303.3), Belarus (maddə 171), Latviya (maddə 165), Polşa (maddə 204.2 və 204.3), İsveçrə (maddə 195), Almaniya (paraqraf 181a) və İsveç (6-cı fəslin 8.1-ci maddəsi) və sair kimi ölkələrin cinayət qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuşdur [6, s.125-126].

Həmçinin, postsovet ölkələri arasında Tacikistan və Azərbaycanda qumar oyunlarının təşkili və keçirilməsi ictimai məənəviyyət əleyhinə cinayətlər kateqoriyasına daxil edilmişdir. Qeyd edək ki, Azərbaycan qanunvericiliyi tərəfindən bu əməllərin bəziləri artıq kriminallaşdırılmışdır. Məsələn, Azərbaycan Respublikasının 30 sentyabr 2011-ci il tarixli Qanunu ilə CM-nə “Qumarxana təşkil etmə və ya saxlama” adı altında yeni 244-1-ci maddə daxil edilmişdi. Daha sonra isə 27 dekabr 2021-ci il tarixli Azərbaycan Respublikası Qanunu ilə bu maddənin adı, məzmunu dəyişdirilmiş və yeni redaksiyası yada verilmişdir (qumar oyunlarının təşkili və ya keçirilməsi). Yeni redaksiyaya görə qumar oyunlarının təşkili və ya keçirilməsi, habelə qumar oyunlarının keçirilməsi üçün yer təşkil etmə və ya saxlama əməllərini törədən şəxs beş min manatdan on min manatadək cərimə və ya iki ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Bu əməllərin “internet informasiya ehtiyatlarından və ya informasiya-telekommunikasiya şəbəkələrindən istifadə etməklə” (244-1.2.2-cü maddə) və “yetkinlik yaşına çatmayanların qumar oyunlarında iştirakına yol verməklə” (244-1.2.3-cü maddə) törədilməsi isə cinayətin tövsifedici, yəni ağırlaşdırıcı əlaməti kimi müəyyən edilmişdir.

Beləliklə, təhlil göstərir ki, xarici ölkələrin bir çoxunda məənəviyyət cinayət-hüquqi mühafizənin müstəqil obyekt qismində çıxış edir ki, bu da öz əksini cinayət qanunlarının uyğun bölmələrinin və ya fəsilələrinin adlarında öz əksini tapmışdır. Xarici ölkələrin cinayət qanunvericiliyində ictimai məənəviyyət əleyhinə cinayətlərə əxlaqsızlıq yuvaları saxlama, fahişəliyə cəlb etmə, pornoqrafik materialları və predmetləri

hazırlama və yayma, qəbir və meyit üzərində təhqiredici hərəkətlər, xüsusi əhəmiyyət kəsb edən tarix və mədəniyyət abidələrini məhv etmə və korlama kimi cinayətlər üzrə təsnifləşdirilir.

Bir sıra xarici ölkələrin cinayət qanunvericiliyində düzgün olaraq yalnız yetkinlik yaşına çatmayanlara və bəzi hallarda anlaqsız, köməksiz vəziyyətlə olanlara, hamilə qadınlara münasibətdə istənilən üsulla fahişəliklə məşğul olmağa cəlb etməyə görə daha sərt sanksiyalar müəyyən edilir. O.N.Yaroşenko da bunu qeyd edir və yazır ki, xarici ölkələrin əksəriyyətində yetkinlik yaşına çatmayanların seksual istismarı və onlara münasibətdə seksual sui-istifadə, uşaq pornoqrafiyasını yayma ilə bağlı cinayətlərə görə bu kriminal əməllərin ictimai təhlükəliliyinin xarakteri və dərəcəsi nəzərə alınmaqla kifayət qədər sərt cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur [22, s.129].

Müqayisəli-hüquqi analiz göstərir ki, cəmiyyətdə mənəvi dəyərlərin mühafizəsi probleminin həllinə daha ardıcıl və differensiasiyalı yanaşma Almaniya, İspaniya, Fransa, Türkiyə,

Gürcüstan və Ukrayna qanunvericiliyi tərəfindən nümayiş etdirilmişdir [20, s.228].

Hesab edirik ki, məhz bu amili nəzərə alaraq qeyd olunan ölkələrin cinayət qanunvericiliyinin normalarının və müddələrinin əsaslı şəkildə öyrənilməsi və ölkə qanunvericiliyində tətbiqi və nəzərə alınması imkanlarının qiymətləndirilməsi zəruri hesab edilməlidir.

Analiz nəticələri, həmçinin göstərir ki, bir sıra xarici ölkələrin cinayət qanunvericiliyində ictimai mənəviyyətin cinayətkar qəsdlərdən mühafizəsinin təmin edilməsinə istiqamətlənmiş elə normalar və institutlar da mövcuddur ki, onlar milli cinayət-hüquq doktrinasında və qanunvericilik təcrübəsində nəzərə alın bilər. Onlara sutenyorluq, mediadan, internet informasiya ehtiyatlarından, informasiya-kommunikasiya şəbəkələrindən istifadə etməklə zorakılığı və qəddarlığı təbliğ etmə, ictimai yerdə qadınlara münasibətdə ədəbsiz və nalayiq hərəkətlər və sairəni aid etmək olar.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin kommentariyası /F.Y.Səməndərovun redaktəsi ilə. Bakı., 2016.
2. Quliyev R.İ., İmanov M.N. Cinayət hüququ. Xüsusi hissə. Bakı, 2001.
3. Баулин Ю.В. Уголовное право Украины: современное состояние и перспективы развития.///Уголовное право XXI века: мат-лы межд.науч.конф. на юрид. Фак-те МГУ им.М.В.Ломоносова. М., 2002.
4. Игнатов А.Н. Проблемы правовой борьбы с проституцией. ///Проституция и преступность. М., 1991.
5. Криминология. / Под ред. Дц.Ф.Шелли. пер.с англ.СПб, 2003.
6. Нурмухаметова А.М. Зарубежный опыт уголовной ответственности за преступления, связанные с проституцией.///Вестник Московского университета МВД России. 2010.№10.
7. Осокин Р.Б. Уголовное законодательство Австрийской Республики об ответственности за преступления против общественной нравственности.///Вестник Волгоградской академии МВД России. 2016.№1(36).
8. Сравнительное уголовное право. Особенная часть/Под ред.С.П.Херби. М., 2010.
9. Уголовное законодательство Норвегии/Науч.ред.Ю.В.Голик. СПб, 2002.
10. Уголовный кодекс Австрии от 29 января 1974 г./ Науч.ред. и вступ.сл.С.Ф.Милюкова. СПб, 2004.
11. Уголовный кодекс Испании. М., 1998.
12. Уголовный кодекс Италии. М., 2001.
13. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики./Под ред.А.И.Коробеева.

Владивосток., 1999.

14. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Минск., 2001.
15. Уголовный кодекс Республики Молдова. СПб, 2003.
16. Уголовный кодекс Республики Польша. Минск., 1998.
17. Уголовный кодекс Турции./ Науч.ред.Н.Сафаров, Х.Бабаев. СПб, 2003.
18. Уголовный кодекс Франции./ М., 2001. Под ред.Л.В.Головки, Н.Е.Крыловой. СПб, 2002.
18. Уголовный кодекс Японии./ Науч.ред. и предислов А.И.Коробеева. СПб, 2002.
20. Шалагин А.Е. Уголовно-правовая охрана общественной нравственности в зарубежных странах//Актуальные проблемы экономики и права. 2012.№2.
21. Энциклопедия нового Уголовного кодекса КНР. Пекин, 1997.
22. Ярошенко О.Н. Особенности уголовного законодательства Турции, Таиланда, КНР и Японии, регулирующего преступления против общественной нравственности//Вестник экономики, права и социологии. 2020.№3.

CRIMINAL-LEGAL ASPECTS OF THE FIGHT AGAINST CRIMES AGAINST PUBLIC MORALITY IN FOREIGN COUNTRIES

ELSEVER MURADOV

*Associate Professor of the Department of
“Criminal Law and Criminology” of Baku State University,
Doctor of Philosophy in Law*

NARGIZ HABIBOVA

Head of the Midwest States Azerbaijan Student Alliance

SUMMARY

The article reviewed the criminal-legal aspects of combating crimes against public morality in a number of foreign countries. In addition to countries such as Italy, France, Spain, Norway, Poland, Japan, the People's Republic of China, Turkey, and others, the criminal legislation of post-Soviet countries such as the Russian Federation, Ukraine, Georgia, Belarus, Moldova, Kyrgyzstan, Kazakhstan, Tajikistan, and Azerbaijan includes a number of crimes against public morality, also a comparative-legal analysis of the norms and provisions that provide for criminal liability for the illegal distribution of pornographic materials or objects, solicitation for prostitution, keeping brothels, pimping, offensive acts on graves, and intentional destruction or damage to historical and cultural monuments was conducted.

YABANCI ÜLKELERDE KAMU AHLAKINA AYKIRI SUÇLARLA MÜCADELENİN CEZAI-HUKUKİ YÖNLERİ

ELSEVAR MURADOV

*Bakü Devlet Üniversitesi, Ceza Hukuku ve Kriminoloji
Bölümü Doçenti, Phd law*

NARGİZ HABİBOVA

Ortabatı Eyaletleri Azerbaycan Öğrenci Birliği Başkanı

ÖZET

Makalede, bazı yabancı ülkelerde kamu ahlakına karşı işlenen suçlarla mücadelenin ceza-hukuk boyutu ele alınmaktadır. İtalya, Fransa, İspanya, Norveç, Polonya, Japonya, Çin Halk Cumhuriyeti, Türkiye ve diğer ülkelere ek olarak, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Gürcistan, Belarus, Moldova, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan ve Azerbaycan gibi Sovyet ülkelerin ceza mevzuatları, kamu ahlakına karşı bir dizi suç yer almakta, diğer taraftan pornografik materyallerin veya nesnelerin yasadışı dağıtımı, fuhuşa teşvik, genelev işletmek için cezai sorumluluk öngören norm ve hükümlerin karşılaştırmalı hukuki analizi, mezarlıklara yönelik çirkin eylemler, tarihi ve kültürel eserlere yönelik kasıtlı tahribat veya zarar verme eylemleri gerçekleştirilmiştir.